

Moraalinen asennoituminen on tullut jäädäkseen suomalaisen sosiaali- ja terveyspolitiikkaan

Arto Selkälä: Kansalaisuuden hallinta suomalaisessa sosiaali- ja terveyspolitiikassa. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi 2013. 267 s. ISBN 978-952-484-599-1

Selkälän tutkimus synnytti valmistuttuaan laajasti yleistä keskustelua kunnallisesta sosiaali- ja terveyspolitiikasta eri viestimissä. Kyseessä on erinomainen monografiaväitöskirja ajankohtaisesta ja mielenkiintoisesta aiheesta, jonka lukemista suosittelem. Sillä on paljon annettavaa sekä teoreettisesti, menetelmällisesti että sisällöllisesti. Teos on looginen, perusteellinen ja luova ja teksti on hyvin ”puheselkeä”, analyttistä ja selkeää.

Teoreettisesti työ nojaa Michel Foucault’n yleisiin analyyseihin hallinnasta sekä pohdintoihin julkishallinnon ja kansalaisen välisestä suhteista kuntapalveluissa, joiden taloudellinen kestävyys asettaa reunaehdot, joiden puitteissa päättäjät näkevät harjoitetun sosiaali- ja terveyspolitiikan paikallisella tasolla. Teoksen teoriaosuudessa käydään läpi hyvinvointivaltion kehitystä, taloudellisia olosuhteita sekä kansalaisuutta ja sen hallinnan teoriaa. Selkälä lähtee liikkeelle ajallisesti, käsitteellisesti ja kansainvälisesti vertaillen, kaukaa ja laveasti.

Työn keskeinen tavoite on analysoida, miten kansalaisuuden hallinnan diskurssit ovat muuttuneet suomalaisessa kunnallisessa sosiaali- ja terveyspolitiikassa vuosien 1997 ja 2011 välisenä aikana. Diskursseihin päästään kiinni sosiaali- ja terveysjohtajien mielipiteiden kautta. Selkälä tarkastelee empiirisessä osiossa, miten sosiaali- ja terveysjohtajat näkevät kunnan mahdollisuudet taata hyvinvointipalveluja ja miten he suhtautuvat kansalaisvastuuseen. Hän tutkii myös, miten johtajien mielipiteet ovat muuttuneet ajassa sekä miten ne vaihtelevat taloudellisesti vahvojen ja heikkojen kuntien välillä. Lopuksi Selkälä tarkastelee, miten yksilön oman vastuun korostaminen vaikuttaa

eri väestöryhmien asemaan hyvinvointipalvelujen käyttäjinä. Vaikka kyseessä on periaatteessa asennetutkimus, poikkeaa se menetelmiltään ja teorioiltaan kyseisen tutkimuksen valtavirrasta, mikä tekee siitä innovatiivisen ja mielenkiintoisen.

Lukija huomaa syventyessään kirjaan, että tutkimus eriytyy tavallaan kahteen tasoon: kansalaisuuden hallinnan diskursseihin ja päättäjien mielipiteisiin, joista abstraktimpi on määrittänyt pitkälti teoriaosuuden sisällön. Vaikka näkemykseni mukaan Selkälä onnistuu kytkemään teorian ja empirian hienosti toisiinsa, on yhteydessä myös puutteita. Asennetutkijana jäin miettimään, jäikö teoriasta uupumaan osio, jossa keskityttäisiin sosiaali- ja terveysjohtajiin ja heidän mielipiteisiinsä aikaisemman tutkimuksen valossa. Osiossa olisi voitu eritellä perusteellisesti ansaitsevuus-tutkimusta (*deservingness*) ja käsityksiä kansalaisten omasta vastuusta. Aihetta sivutaan syrjäytymistä käsittelevässä luvussa, mutta siihen ei paneuduta kunnolla. Teoriaosan nykyinen mielipideluku on hieman irrallinen ja referoiva. Se käsittelee legitimitteettitutkimusta yleensä, vaikka lukijaa olisi hyödyttänyt enemmän, että pohdinta olisi rajattu huono-osaisiin, ansaitsevuuteen, auttamis-

halukkuuteen ja kansalaisten omaan vastuuseen liittyviin mielipiteisiin. Mielipideluvun irrallisuus näkyy myös sivun 100 kuviossa, johon kirjan teoreettinen kehys on tiivistetty. Siitä kyseinen osio puuttuu kokonaan.

Luku "Operationalisoinnin sisällölliset ja metodologiset perusteet" on ansiokas ja laajempi kuin mihin survey-tutkimuksessa on totuttu. Vaikka tutkimusasetelma on hyvä, operationalisointia on paikoin hankala seurata. Työ olisi voinut hyötyä taulukosta, johon olisi tiivistetty käytetyt mittarit, menetelmät ja ehkäpä myös tutkimuskysymykset. Asetelmassa olisi voitu kertoa enemmän myös käytetyistä aineistoista ja niiden keruusta. Aineistona kirjoittaja käyttää Sosiaali- ja terveysturvan keskusliiton sosiaalibarometrikyselyitä vuosilta 1997–2007 sekä omaa vuonna 2011 kerättyä kyselyaineistoaan.

Selkälä käyttää väitöskirjassaan uudenlaista kaksikulotteista kysymystyyppiä, jossa kysymyksiä ja kysymysryhmiä on rinnastettu visuaalisesti ja sanallisesti ZEF-ohjelman avulla. Kaksikulotteinen kysymysryhmä sisältää sekä sanallisen johdantokysymyksen että visuaalisen rinnastamisen, joiden avulla kysymysryhmän yksittäiset kysymykset nidotaan yhteen. Tällöin kaksikulotteinen kysy-

mys muodostaa vastaajalle arviointitehtävän, joka kehystää henkilön ajattelua ja ohjaa sitä. Kyse on siitä, että useampi kysymys sidotaan samaan tulkinalliseen viitekehukseen. Tämä sitominen ei kuitenkaan ole ongelmatonta, koska kysymyksistä tulee pidempiä ja täten vastaajille vaikeampia ymmärtää. Tämä tulee esille myös Selkälän käyttämässä johdattelevissa kysymyksissä. Esimerkiksi kysymyksen "Arvioikaa kuntanne sosiaalitoimen mahdollisuutta tukea eri väestöryhmien hyvinvointia ja väestöryhmien omaa vastuuta hyvinvoinnistaan" voi ymmärtää kahdella tavalla. Selkälän käyttämä kaksikulotteinen kysymystyyppi ei sovi kaikille, koska kysymykset ovat haastavampia ymmärtää kuin lyhyet asenneväittämät. Tyyppi sopi kuitenkin hyvin tämän tutkimuksen kohderyhmälle.

Menetelminä Selkälä käyttää sekä faktori- että ryhmittelyanalyysiä. Tämän lisäksi hän tekee keskiarvovertailuja ja elaborointeja, joita hän soveltaa myös ryhmittelyanalyysin ryhmien väliseen vertailuun. Näin ollen väitöskirja poikkeaa asennetutkimuksen valtavirrasta menetelmien suhteen. Kyseessä ei ole perinteinen asetelma, jossa näkemyksiä pyritään selittämään erilaisilla tekijöillä. Tämä näkyy myös teoksen teoreettisessa osuudessa, jossa ei survey-tutkimukselle tyyppi-

lisesti rakenneta viitekehystä erilaisten selittävien tekijöiden teoreettisen perustelun varaan.

Selkälän keskeiset tulokset ovat mielenkiintoisia ja puhuttelevia. Niiden mukaan kansalaisuuden hallinnan diskurssit ovat muuttuneet kunnallisessa sosiaali- ja terveystaloudessa vuosien 1997 ja 2011 välisenä aikana. Kansalaisaktiivisuuden merkitys kasvoi. Vuonna 1997 kansalaisaktiivisuuden ajateltiin korvaavan julkisia palveluja vain heikoimmin toimeentulevissa kunnissa, kun taas vuoteen 2011 tultaessa näin ajateltiin kaiken tyyppisissä kunnissa. Hätkähdyttävien tulosten oli se, että kuntien taloudellisen tilanteen heikentyessä jopa pitkäaikaissairaiden, vaikeavammaisten sekä lastensuojelun kohteena olevien lasten ja nuorten oma vastuu korostuu heidän tukimahdollisuuksiensa kustannuksella. Toisin sanoen yksilövastuuta korostava diskurssi on heikentänyt näiden hyvin haavoittuvassa asemassa olevien yksilöiden asemaa. Teoksen ydintuloksena voidaan pitää sitä, että heikoilla taloudellisilla resursseilla ei voida selittää kaikkea palveluiden karsimista. Moraalinen asennoituminen on tullut jäädäkseen suomalaiseen sosiaali- ja terveystalouteen, mikä voi johtaa selektivismin lisääntymiseen palvelujärjestelmässä.

Johtopäätöksissä Selkälä pyhäyty miettimään teoriaan peilaten, mitä saadut tulokset päättäjien mielipiteistä yleisemmällä eli diskurssien ja kansalaisuuden hallinnan tasolla tarkoittavat. Hän miettii, mistä kyseiset asenteet ja diskurssit johtuvat ja mitä niistä voi tulevaisuudessa seurata. Johtopäätösosio on mielenkiintoinen ja paikoin rohkeasti kirjoitettu, mutta jäi valitettavan lyhyeksi.

Edellä esittämistäni kriittisistäkin huomioista huolimatta Selkälän työ on mielestäni erinomainen. Toivon, että saamme lukea aiheesta jatkossa myös kansainvälisistä tieteellisistä aikakauslehdistä.

Johanna Kallio